

IVAN ARALICA

Rodio se u Promini 10. rujna 1930. Učiteljsku školu završio je 1953. u Kninu, a 1961. diplomirao je slavistiku na Filozofskom fakultetu u Zadru. Za vrijeme studija radio je kao učitelj u selima kninske i zadarske krajine. Poslije diplome direktor je učiteljske škole i pedagoške gimnazije u Zadru; od 1972. radi na njoj kao profesor. U književnosti se javio novelom Smokva (1956), dok je prvu knjigu Svemu ima vrijeme objavio 1967. Aralica piše osim imaginativne proze i kritiku, bavi se esejom; ali je prije svega izrazit pripovjedač, romanopisac.

Već prvi radovi Araličini posvjedočili su da se javio pripovjedač izoštrena zapažanja i okretna izraza. Ipak, ni po čemu nije se mogao naslutiti dalji Araličin razvoj: prije svega oslobođanje od čvrstog zagrljaja takozvane zavičajne novelistike postšimunovićevskog tipa, zatim sposobnost građenja mnogo šire, romaneskne kompozicije. Tek je roman Konjanik, objavljen 1971, najavio pisca koji je kadar uhvatiti se u koštac ne samo sa složenijim pitanjima prozne kompozicije nego i s tematikom i s porukom koja daleko nadrašta sve što je Aralica dotada pisao. Rođen i odrastao na gospodarski siromašnu ali ljudski i povijesno bogatu terenu Dalmatinske zagore, Aralica je počeo obrađivati takozvane povijesne teme, što je posebno došlo do izražaja u izvrsnom romanu Psi u trgovištu, kojim se Aralica svrstao o bok velikim ostvarenjima hrvatskoga poratnog romana: Božićevim Kurlanima, Marinkovićevom Kiklopu i Novakovim Minisima, zlatu i tamjanu.

Zahvativši u povijest Aralica je prihvatio pouke i mogućnosti svojih glavnih učitelja, Andrića i Selimovića. Nije to bježanje u prošlost, nego želja i potreba da se ljudski udes, bilo gdje i bilo kada, podvede pod isti nazivnik, uza sve društvene, gospodarske i povijesne razlike koje vladaju među ljudima različitih vremena. Posebno Aralicu zanima povijesni odnos između vlasti i podanika, tehnika osvajanja vlasti i njezina održavanja; način kako se u biti identičan ljudski materijal počinje razlikovati, međusobno suprotstavljati u posebne slojeve: vladajući i vladani. U prvome romanu Psi u trgovištu (1979), za koji mnogi misle da je ujedno i dosad najbolji roman Araličin, priča se raspada na dva dijela: prvi, kraći, govori o Šibenčaninu Antunu Vrančiću, primasu Ugar-

ske, drugi, mnogo razvedeniji, o Sulejmanu Veličanstvenom i njegovim sinovima Mustafi i Džihangiru. Obje priče prepletene su u značenju, a mogle bi se razriješiti kao zapadni, nama bliži, kompleks vlasti, i istočni, azijski, također nam blizak po mnogim povijesnim povezanostima. Priča o sultanu daje Aralici prigodu da progovori o totalitarizmu, o tiraniji, gaženju ljudskih prava, ugnjetavanju pojedinaca, skupina, pa i čitavih naroda. Vlast se hrani prostorom na kojem postoji, ljudima koji su oko nje, onima koji se dodvoravaju koliko i onima koji joj žele izmaći. Ona ne vidi nego sebe, samo u sebe vjeruje i samo sebe uzima za mjerilo. Ona je toliko neprikosnovenjena da ide i na vlastitu djecu: Sulejman ubija starijega Mustafu da bi tom egzemplarnom smrću držao na uzdi i mlađega Džihangira i uopće sve moguće pretendente.

Slijedeći roman Araličin Put bez sna (1982) kreće se na mnogo skromnijoj sceni: to je sedamnaesto stoljeće, priča o seobi hrvatskoga življa doline Rame u dolinu Cetine. I opet povijesna tema, ali ne toliko kronika, što bi se u prvi mah moglo pomisliti, nego sjetna balada o mukama ljudi koji u zavičaju ne mogu opstati a u novome ih kraju ne čeka mnogo bolji život. I opet je to »saga« o tragici ljudskih masa, nad kojima se nadmeću zapletene sudbine i dijabolične spletke predstavnika različitih svjetova, kultura pa i civilizacija: na jednoj strani fra Pavao Vučković, redovnik ramskog samostana, pa dubrovački plemić i austrijski vojnik Frano Dživo Gundulić; na drugoj nosioci vlasti, i to one najpodlije: mletački inkvizitor Antonio Zeno i turski vezir Delbatan. Njih četvorica pokazuju četiri aspekta moći pojedinca nad vlastitom grupom; s tom razlikom što prvi od njih ima najmanje vlasti a najviše ljubavi, poistovjećuje svoju sudbinu sa sudbinom puka koji je poveo na veliki *exodus*, dok su druga trojica (pa među njima i »naš« Gundulić) zapravo kadri izdati svakoga, samo da sačuvaju što im je najvrednije — vlast.

Treći Araličin roman, Duše robova (1984) scenografski je kudikamo bliži drugome nego prvome: čak se neki junaci (kao Vučković i obitelj Grabovac) ponovno javljaju, jer i ovaj roman prati sudbinu življa doseljena u Cetinsku krajinu. I opet su junaci romana pripadnici skromnih slojeva, Hrvat Matija Grabovac i Musliman Mesud Zunić, ljudi koji obitavaju uznemirenu tromeđu dvaju carstava aristokratske Mletačke Republike: tri imperija, tri vojne sile, tri strateška interesa, a sve po istim leđima, sve bez ikakve milosti po čovjeka. I pokazuje Aralica kako plemenita, etička svojstva nisu vezana ni za vjersku ni za nacionalnu pripadnost; kako nevolja zbližava više od ideološkog pokrivala. Zbratimljeni, premda pripadnici zakrvljenih vjerskih i društvenih sustava, Matija i Mesud zajednički pjevaju pohvalnu pjesmu ljudskosti.

Izrastao na najboljim tradicijama dalmatinskozagorske epske poetike, blistav stilist, tvorac opojnih slika i pjesnik zamamnih pejzaža, Aralica je svakako veliko osvježanje moderne hrvatske proze. Premda, naoko, njegovo pisanje znači odmak od urbanoga, taj je odmak, u svojoj pučkoj raskošnosti, zapravo realističan u odnosu na tematiku. Ta superiorna analiza pojedinačne psihe u vihoru povijesti i zamršene psihologije vla-

dalaca nad sudbinom pojedinaca jedva da bi mogla naći pregnantniji izraz od Araličina. Stvaralac u punom zamahu, Aralica će, po svoj prilici, naći izraz još adekvatniji svojoj specifičnoj inspiraciji borbe čovjeka za čovječstvo.

POPIS RADOVA

Knjige

1. Svemu ima vrijeme, pripovijetke, Zora, Zagreb 1967.
2. A primjer se zvao Laudina, roman, Pododbor Matice hrvatske, Split 1969.
3. Filip, roman, Pododbor Matice hrvatske, Zadar 1971.
4. Konjanik, roman, Naprijed, Zagreb 1971.
5. Opsjene paklenih crteža, pripovijetke, Znanje, Zagreb 1977.
6. Ima netko siv i zelen, roman, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1977.
7. Psi u trgovištu, roman, Znanje, Zagreb 1979.
8. Put bez sna, roman, Znanje, Zagreb 1982.
9. Duše robova, roman, Znanje, Zagreb 1984.
10. Graditelj svratišta, roman, Znanje, Zagreb 1986.
11. Okvir za mržnju, roman, Znanje (u tisku).